

□ *Spartak Kadiu*

TİRAN ÜNİVERSİTESİ YABANCI DİLLER FAKÜLTESİ

TÜRKÇE VE ARNAVUTÇADA SÖZCÜKLERİN YAPISINDA SOMUTLAŞTIRMA KAVRAMI

VE

BU SÖZCÜKLERİN TİPOLOJİK YAPISI

ABOUT THE CONCEPTUALISATION IN THE STRUCTURE OF WORDS IN TURKISH AND ALBANIAN LANGUAGES AND THE TIPOLOGY STRUCTURE OF THESE WORDS

ÖZET

Kavramlaştırma işlemini dillerde farklı oluşu anlam yapıları bakımından her dile kendine özgü nitelikler kazandırır. Türkçenin en önemli özelliği, tek tek sözcüklerde olsun, deyimlerde ve öteki birden çok ögeli birimlerde olsun, kavramlaştırma sırasında doğadaki nesnelere dayanması, doğadaki nesnelere, biçimler, renklerde yararlanarak, bir şeyi canlandırarak anlatmasıdır. Türkçede geniş türetme olanakları vardır. Türkçede anlatım yollarını artıran bir kavramlaştırma türü de sözcük birleştirmedir.

Bu çalışmada Arnavutçada Türkçe kökenli bileşik sözcükler üzerine durmaya çalışacağız. Bütün Balkan dillerinde olduğu gibi Arnavutçaya da birçok Türkçe sözcük girmiştir. Aynı zaman Arnavutça sözcük yapımında da birkaç ek ve kök yer almıştır. Böylece bu unsurlar Arnavutçanın türetme yapısını etkilemiştir.

Bu iki dilin temaslarını göz önünde bulundurarak ve Türkçenin kavramlaştırma işlemini değerlendirerek Arnavutçada Türkçe kökenli bileşik sözcüklerin oluşumunda ortak olan unsurlarında durmaya çalışacağız. Arnavutçada Türkçe unsurlarla oluşturulan bileşik sözcüklerin yapımı dikkatini çekmektedir. Özellikle renkleri gösteren bileşik sözcükler. Arnavutçada Türkçe kök ya da kökenlerle yapılan bileşik sözcükleri uç gruba ayırmaktadır. Arnavutça ve Türkçe gramerlere ve sözlüklerin örneklerine dayanarak bu çalışma morfolojik analizi için malzeme vermektedir. Bu dillerin sözcük yapımının tipolojisini inceleyeceğiz ve ortak unsurlar ve ayırt edici noktalara durmaya çalışacağız. Kök ve ekler bir dilin en önemli bölümüdür.

Türkçede bileşik sözcükler içinde anlambilim açısından en ilginç olanlar her ikisi birden kendi anlamlarının dışında kullanılarak yeni bir kavram oluşturanlardır. Ayrıca her dilin unsurları sözcük yapımında değişik özellikleri göstermektedir. Bu özellikleri belirtmeye çalışacağız. Bu çalışmada Arnavutçada Türkçe kökenli bileşik sözcükleri inceleyeceğiz ve birkaç örnek üzerinde duracağız.

ANAHTAR KELİMELER

Kavramlaştırma, bileşik sözcük, benzerlik, farklılık, anlam

ABSTRACT

In this paper we will try to analyze the typology of the word structure in Albanian and Turkish Language. As it is known between these two systems find different features. As in all Balkan Languages, even in Albanian Language we find the Turkish elements like roots and suffixes.

Considering the contact of these two languages for a long time and evaluating the process of conceptualization in word formation we will try to find the common elements and we will try to point the attention on making compound words, especially compound words that shows the colors. In Albanian language compound words formed with Turkish elements are divided in three groups. We will try to analyze the common features and to highlight the differences of conceptualization in the structure of words between these two languages. We are going to explore the typology of word formation in these languages based on the Albanian and Turkish grammars, morphological analysis and dictionaries.

The most interesting elements according to semantic in compound words is that two roots can form new concepts outside their meaning. Each language also can illustrate various properties of the elements of word formation. We try to specify these properties with few examples of words in Albanian and Turkish languages.

KEYWORDS

Conceptualization, compound words, similarity, difference, meaning

Kavramlaştırma işlemini dillerde farklı oluşu anlam yapıları bakımından her dile kendine özgü nitelikler kazandırır. Türkçenin en önemli özelliği, tek tek sözcüklerde olsun, deyimlerde ve öteki birden çok öğeli birimlerde olsun, kavramlaştırma sırasında doğadaki nesnelere dayanması, doğadaki nesnelere, biçimler, renklerde yararlanarak, bir şeyi canlandırarak anlatmasıdır. Somut kavramlarda bu eğilim pek çok örnekleriyle çıkar. Başka dillerde de görülmesine karşın bu eğilim Türkçede deyim aktarmalarından geniş ölçüde yararlanılarak gerçekleşir. Özellikle renk tonlarında var olan çeşitlilik ve canlı anlatım, başka dillerde rastlanmayan bir zenginliği ortaya koyar. Örneğin renk tonları, doğadaki nesnelere dayanılarak ince ayrımların nasıl dile yansıtıldığını gösterir.¹

Türkçede geniş türetme olanakları vardır. Türkçede anlatım yollarını artıran bir kavramlaştırma türü de sözcük birleştirmedir.² Bu yolla bir yandan insanlar için kullanılan bileşik sözcükler, bir yandan deyim aktarmalı örnekler oluşturularak Türkçeye yerleşmiştir. Terimler de bu yoldan kavramlaştırılmış bulunmaktadır. Yeni bilim dallarında yeni ortaya atılan ya da Türkçeden karşılanmak istenen kavramların dile getirilmesinde bu yoldan yararlanılmaktadır.

Bütün Balkan dillerinde olduğu gibi Arnavutçaya da birçok Türkçe sözcük girmiştir. Bilindiği gibi Türkçe dolaysız bir şekilde Balkan dillerini etkilemiştir. Bu etkileşim Osmanlı İmparatorluğu zamanında gerçekleşmiştir. Tipolojik bakımdan, farklı olmalarına rağmen Türkçe sözcük ve yapısal unsurları bütün Balkan dillerini etkilemiştir. Arnavutçada pek çok Türkçe sözcük ve Türkçe aracılığıyla girmiş olan Farsça ve Arapça sözcükler bulunmaktadır. Bu sözcükler Arnavutça sözcük dağarcığında yer almış ve Arnavutçanın bir parçası olmuşlardır. Aynı zaman Arnavutça sözcük yapımında da birkaç ek ve kök yer almıştır. Böylece bu unsurlar Arnavutçanın türetme yapısını etkilemiştir.

Bu iki dilin temaslarını göz önünde bulundurarak ve Türkçenin kavramlaştırma işlemini değerlendirerek Arnavutçada Türkçe kökenli bileşik sözcüklerin oluşumunda ortak olan unsurları bu çalışmanın konusu olacaktır. Arnavutçada Türkçe unsurlarla oluşturulan bileşik sözcüklerin yapımı dikkatini çekmektedir. Arnavutçada Türkçe kök ya da kökenlerle yapılan bileşik sözcükleri uç gruba ayırmaktadır. Kök ve ekler bir dilin en önemli bölümüdür.

Türkçede bileşik sözcükler içinde anlambilim açısından en ilginç olanlar her ikisi birden kendi anlamlarının dışında kullanılarak yeni bir kavram oluşturanlardır.³ Bu yol ile oluşturulan yeni kavramlar, renk tonları ve birkaç bitki adları örnek olarak getirebiliriz.

Türkçede iki somut kavram bir araya gelmesiyle soyuta dönüş söz konusu olmakta, soyut bir kavram somutlaştırılarak dile getirmektedir ve bu bileşik sözcük deyim aktarmalarının somutlaştırma türüne örnek oluşturmaktadır.⁴

Bileşik sözcükler iki ya da daha fazla kök/kökenlerin birleşimidir. İki sözcüğün birleşmesi sayesinde yeni anlam taşıyan bir bileşik isim ya da sıfat oluşturmaktadır. Sözcüklerin sıralaması dilin dizimsel kurallarına göre yapılmaktadır. Türkçede kural 'tamlayan + tamlanan'dır.

Türkçede *açık göz* (*sy i hapur*) tamlaması ve *açıkgöz* (*vigilent*) bileşik sıfat yapısı arasında ayrımı yapmalıyız.⁵ Aynı durum *pazar ertesi* tamlaması ve *pazartesi* bileşik sözcük arasındadır. Bu yapı

¹Aksan, D. *Anlambilim (Anlambilim konuları ve Türkçenin Anlambilimi)*, Ankara, 2006, s. 97.

²age, s. 99-100.

³age, s. 100.

⁴age, s. 101.

⁵Banguoğlu, T. *Türkçenin Grameri*, Ankara, 2000, f. 295.

Arnavutçada *bregu i detit* (denizin kıyısı) tamlaması ve *bregdet* (deniz kıyı) bileşik sözcük tipi ile benzenmektedir.

Türkçede türetme sırasında belli bir anlamı taşıyan bir sözcük ve belli bir yapım eki vardır. Birleşik sözcüklerde ayrı ayrı kendi anlamı taşıyan ve birleşince yeni anlamı oluşturan iki ya da dah çok kök/köken vardır.

Bileşik sözcüklerde önemli olan anlamsal bütünüdür. Türkçede bileşik sözcük ve tamlamalar aralarında bir sınırı tanımlamak zorudur. Birleşik sözcükler şekil ve anlam olarak bir bütünlüğü temsil etmektedir.

Bileşik sözcükler Türkçe söz dağarcığında çok önemli bir yer almaktadır. Gramer yapıları açısından isim, sıfat, zamir, zarf, önad ve fiil olabilmektedir. Banguoğlu'ya göre bileşik sözcükler, basit ve türemiş sözcükleri oldukları gibi anlam bakımından bir sınıfa yer almaktalar ve sınıfları değiştirebilmektedir. Ona göre bileşik sözcükler belli başlı iki gruba ayırmaktadır. İsim grubu ve fiil grubu.

Türkçe bileşik sözcüklerin yapısı ele alındığında onların değişik anlam özelliklerine sahip oldukları görülür. Bunlar bir adın, bir nesnenin yapıldığı maddeyi, yetiştiği yeri verdiği ürününü, o nesnenin nitelik veya özelliğini gösterme, adlandırmadaki işlevini belirtme, bir özelliği bir nesneye yargı halinde yükleme aitlik belirtme, kalıplaşmış çekimli fiillerden oluşmuş adlara dönüşme ve benzetme gibi çok yönlü anlam ilişkileri taşırlar. Aitlik, ilgi, bağı ve benzetme bileşik sözcüklerin oluşmasında önemli bir yer tutar. Benzetme yolu ile oluşturan birleşik kelimelerde somutlaştırma eğiliminin ağır bastığı görülür. Birçok bitki, çiçek, eşya, alet ve nesne adları ile bir kısım yer adları bu yolla kurulmuştur. Türetme sözcükleri, dilin *anlam + işlev* ilişkisine bağlı üretimler oldukları halde, bileşik sözcükler belirli şekil kalıpları içinde anlam birimini ön planı çıkaran üretim türleridir.⁶ Türkçede bileşik sözcükler isim tamlaması, sıfat tamlaması, sözcüklerin tekrarlama ve fiilimsilerle oluşturabilir.

Arnavutçada bileşik sözcükler üzerine yapılan çalışmalarda (makalelerde ve gramer kitaplarında)⁷ - bileşik sözcükler, iki ya da daha fazla kök/köken birleşmesiyle oluşturulan yeni bir sözcük oluşturma şekli olarak görülmüştür. İki kök/kökenden birisi (genelde ikinci sırada bulunan sözcük) gramer bakımından bileşik sözcüğe şekil vermektedir. İkincisi ise kendi gramer anlamları bakımından işlemez olur.

Arnavutçada bileşik sözcüklerde biçimlendirici format olarak sözcüklerin belli sıralanışı, tek bir vurgu bulunması, ve bazı sözcükler için yardımcı ünlüsüdür.

Eğer iki sözcüğün anlamları kaybolmazsa yeni bileşik sözcüğün anlamı bu iki sözcüğün toplam anlamı ile eşittir. Fakat eğer sözcükler arasında ilişkiler altalta ilişkiler ise (bir sözcük diğerini belirtiyorsa) o zaman onun 'frazeolojik' özelliği daha vurguludur. Bu durumda, frazeolojik birimlerde olduğu gibi, iki

⁶Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil bilgisi)*, Ankara, 2007, f. 137.

⁷Kostallari, A. *Mbi disa çështje të fjalës së përbërë në gjuhën shqipe* në: "Studime mbi leksikon dhe formimin e fjalëve në gjuhën shqipe" I, Tiranë, 1980, *Kompozitat ekzocentrike të shqipes si tema fjalëformuese*, "Buletini i Universitetit Shtetëror të Tiranës" 3, 1962, *Mbi disa veçori të strukturës semantike të kompozitave pronësore të shqipes*, "Konferenca e parë e studimeve albanologjike", Tiranë, 1965 dhe në "Studime mbi leksikon dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe" I, Tiranë, 1972, *Rreth depërtimit të turqizmave në gjuhën shqipe gjatë shekujve XVII-XVIII në "Gjurmime albanologjike"*. Seria e Shkencave filologjike.VII, 1977, 1978, f. 39-51, si dhe *Gramatika e Gjuhës Shqipe* I, Tiranë, 2002, botim i Akademisë së Shkencave, f. 147-152.

sözcükten yeni bir anlam ortaya çıkmaktadır. Fakat bu anlam, bileşik sözcüklerin ayrıştırılabilecek olan tamlama anlamıyla aynı değildir.⁸

Arnavutçada başka bir bileşik sözcük oluşturma şekli vardır. Bu bileşim sırasında genelde tamlama yapısı, bir edat grubu ya da birkaç sözcük bir araya gelmesiyle, yeni bir şekile dönüştürülen sözcükler oluşturmaktadır. Arnavutçada tamlama öğelerin arasında sözdizimsel ilişkileri yeni sözcüğün yapısında belli bir şekilde korumaktadır. Ör. *farefis* (*farë e fis*), *thashetheme* (*thash e them*), *askush* (*as kush*). Bu sözcük yapısı Türkçedeki *dedikodu* (*thashethem*) sözcüğün yapısının tipine aynısıdır.⁹

Bilindiği gibi Türkçe ve Arnavutça farklı dil ailelerine yer almaktalar. Fakat tarih boyunca, bu iki dil çok uzun bir zaman birbirleri ile doğrudan temas kurmuşlardır. Türkçenin Arnavutçayla doğrudan temas süreleri çok uzun olmasına rağmen, Türkçe Arnavutçanın yapısını etkilemeye başaramadı. Ek ve kök/kökenleri gibi Türkçe unsurları Arnavutçaya zarar vermediler, aksine, ister sözcük oluşumu, ister söz dağarcığı bakımından Arnavutçada bu unsurlarla türetme ve bileşik sözcüklerin oluşturmasıyla, Arnavutça zenginleştirmiştir.

Türkçe unsurları Arnavut dilleri tarafından da ele alınmıştır. Xhuvani ve Çabej çalışmalarında Arnavutça eklerin arasında Türkçe kökenli unsurlarına yer vermişlerdir. Bu unsurlar arasında *kara* unsurundan da bahsetmektedirler. Bu unsur ile oluşturulan birkaç sözcük girmiştir. Bu unsur Arnavutçada ön ek olarak değerlendirilmiş ve benzer biçimde Arnavutçada yeni sözcük oluşturmuştur. Arnavutçada *kara* unsur ile bileşik sözcükler oluşturmuştur.¹⁰ Ör. *karabatak*, *karabojë*, *karabullak*, *karabullar*, *karagrosh*, *karagjoz*, *karakofpe*, *karakush*, *karasevda*, *karatauk*, ya da morfolojik yapısı belli olmayan *karabozan*, *karabush*, *karakoç*, *karakatinë* gibi örnekleri.¹¹

En çok Arnavutçada Türkçe kök/köken ile oluşturulan belirtilmiş bileşik sözcükleri bulunmaktadır. Bu sözcüklerin bir çoğunda ikinci kök/kökeni Arnavutçadan alınmış ve *-ci* ya da *-kar* yapım eklerle oluşturulan Türkçe alıntılarla eşanlamlıdır. Bu sözcükler Türkçe sözcüklerin yerinde kullanılabilmesi için yapılmışlardır. Ör. *bakërpunues* - *bakër xhi*, *teneqepunues* - *teneqexhi*, *tavanpunues* - *tavan xhi*, *nazemadh* - *nazeqar* gibi. Bilindiği gibi Arnavutçada Türkçe kök/köken ile oluşturulan üç grup tan söz edebiliriz.

Birinci kök/köken Türkçe sözcüklerdir.

Türkçe köken	Arnavutça köken	Bileşik sözcük	Türetmiş sözcük
bakër	punues	bakërpunues	bakër-xhi
teneqe	punues	teneqepunues	teneqe-xhi
tavan	punues	tavanpunues	tavan-xhi
sherr	madh	sherrmadh	sherr-xhi

⁸Gramatika e Gjuhës Shqipe I, Tiranë, 2002, botim i Akademisë së Shkencave, f. 71-72.

⁹Androkli Kostallari, *Mbi disa veçori të fjalës së përbërë në gjuhën shqipe*, në: "Studime mbi leksikon dhe mbi formimin e fjalëve në gjuhën shqipe I", Tiranë, 1972, si dhe *Gramatika e Gjuhës Shqipe I*, Tiranë, 2002, botim i Akademisë së Shkencave, f. 74-75.

¹⁰Aleksandër Xhuvani – Ekrem Çabej, *Parashtesat e gjuhës shqipe*, në "Çështje të gramatikës së shqipes së sotme" II, Tiranë, 1975, f.18 si dhe Aleksandër Xhuvani, *Vepra I*, Tiranë, 1980.

¹¹Aynı kaynak. s.18.

naze	madh	nazemadh	naze-xhi, naze-qar
qymyr	bërës	qymyrbërës	qymyr-xhi
hatër	madh	hatërmadh	-
hatër	mbetur	hatërmbetur	-
hiç	asgjë	hiçasgjë	-
qymyr	bërës	qymyrbërës	qymyr-xhi
borxh	palarë	borxhpalarë	borxh-li
çanak	lëpirës	çanaklëpirës	-
çorape	punues	çorapepunues	çorape-xhi v.s.

Birinci unsuru Türkçe kök/köken ile oluşturulan başka örnekleri getirebiliriz. Ör. *dallgëpritëse* (*dallgë* < *dalga* + *pritëse*), *hilemadh* (*hile* < *hile* + *madh*), *duhanpunues* (*duhan*+*punues*), *duhanshitës* (*duhan*+*shitës*), *qymyrbërës* (*qymyr* < *kömür*+*bërës*), *qofteshitës* (*qofte* < *köfte* +*shitës*) vb.¹²

Daha önce belirttiğimiz gibi Türkçe sözcüğünde fonetik değişikliği görülmektedir. Bu örneklerde Arnavutça olan ikinci kök/köken sıfat, ortaç ya da fiilimsidir.Örneğin *hatërmadh* (*hatër* < *hatir* +*madh*), *llafemadh* (*llaf* < *laf* +*madh*), *xhepshpuar* (*xhep* < *cep* +*shpuar*), *xhepgrisor*, *qofte* < *köfte*+*bërës*, *çanak* < *çanak* + *lëpirës*. Bunlar dışında isim-fiilleri de olabilmekteler.Örn.*qiradhënie* (*qira* < *kira* +*dhënie*), *qiramarrje* (*qira*+*marrje*), *çerekshekulli* (*çerek* < *çeyrek* +*shekulli*) Arnavutça partisipi en çok **-(ë)s** yapım eki ile yapılmıştır.

Birinci unsur da Türkçe ile oluşturulan başka bileşik sözcüklerden de örnekler verebiliriz.Örn.*dallgëpritëse* (*dallgë* < *dalga* + *pritëse*), *dallgëthyese* (*dallgë* + *thyese*), *hambarthatë* (*hambar* < *ambar* + *thatë*), *hilemadh* (*hile* < *hile* + *madh*), *duhanpunues* (*duhan*+*punues*), *duhanshitës* (*duhan*+*shitës*), *mermerpunues* (*mermer* < *mermer*+*punues*), *qymyrbërës* (*qymyr* < *kömür*+*bërës*), *qymyrbajtës*, (*qymyr* + *mbajtës*), *qymyrshitës* (*qymyr* + *shitës*), *oxhakfshirës* (*oxhak* < *ocak* + *fshirës*), *oxhakpastrues* (*oxhak* + *pastrues*), *qilimendës* (*qilim* < *kilim* + *endës*), *qilimpunues* (*qilim* + *punues*), *xhepgrisor* (*xhep* < *cep* + *grisor*), *xhepshpuar* (*xhep* + *shpuar*), *hallemadh* (*hall* < *hal* + *madh*), *halleshumë* (*hall* + *shumë*), *fishekzjarr* (*fishek* < *fişek* + *zjarr*), *qofteshitës* (*qofte* < *köfte* + *shitës*), *qyfyremadh* (*qyfyre* *küfür* + *madhe*), *themeldalë* (*themel* < *temel* + *dalë*), *themelvënës* (*themel* + *vënës*), *llokmëmadh* (*llokmë* < *lokma* + *madh* vb.

İkinci kök/köken Türkçe sözcüktür.

Arnavutça kök/köken	Türkçe kök/köken	Bileşik sözcük	Türemiş sözcük
kokë	boş	kokëbosh	-
ngjyrë	limon	ngjyrëlimon	-
kokë	boş	kokëbosh	-

¹²Latifi, L. *Turqizmat dhe semantika e tyre në fjalorët e shqipes*, Tiranë 2012.

ngjyrë	limon	ngjyrëlimon	-
ngjyrë	kafe	ngjyrëkafe	-
gojë	ters	gojëters	-
dorë	sakat	dorësakat, dorëcung	-
kokë	shinik	kokëshinik, kokëmadh	-

Bu gruba yer alan bileşik sözcüklerin ikinci kök/köküni Türkçe sözcüğüdür. Birinci kök/köken isimdir, ikinci kök/köken Türkçede sıfattır. Bu birleme sayesinde Arnavutçada bileşik sıfatlar oluşturmaktadır. Türkçede ise (sıfat + isim) bu yapı sıfat tamlamasıdır. Örn. *ngjyrëkafe* (*ngjyrë* + *kafe*) - *kahverengi* (*kahve* + *renge*). Arnavutçada tamlama yapısı isim + isim ya da isim + sıfat'tır, fakat Türkçede tamlama yapısı sıfat + isimdir. Renkleri gösteren bileşik sözcükleri ile ilgili başka örnekleri getirebiliriz. Örn. *bojëbizele* – *ngjyrë bizele*, *bojëkafe* - *ngjyrëkafe*, *bojëjeshil* – *ngjyrëjeshil* vb.

Birinci ve ikinci kök/köken Türkçe sözcüktür.

Türkçe köken	Arnavutça köken	Bileşik sözcük	Türetmiş sözcük
qorr	sokak	qorrsokak	-
demir	ocak	demiroxhak	-
dolli	baş	dollibash	-
sanxhak	bej	sanxhakbej	-
fakir	fukara	fakirfukara	-
tas	qebap	tasqebap	-
sofra	bez	sofrabez	-
kara	bojë	karabojë	-
kara	düzen	karadyzen	-
kara	göz	karagjoz	-
hazır	cevap	hazërxhevap	-
kasap	hane	kasaphanë	-

Bu grupta yer alan bileşik sözcükler Türkçede olduğu gibi kullanılmakta ve alıntı sözcükler sayılmaktadır. Sözcük yapımında yapısal değişiklikler görülmemektedir.

Bu gruba **kara** unsur ile oluşturulan Türkçe sözcükleri yer alabilmektedir. Fakat Arnavut dilcileri göre bu unsur ön yapım eki olarak adlandırmışlar.

Türkçe birleşik sözcükler

Türkçe köken	Arnavutça köken	Birleşik sözcük	Türemiş sözcük
kara	bina	karabina	-
kara	göz	karagjoz	-
kara	kol	karakoll	-
kara	sevda	karasevda	-

Türkçe kökenli sözcüklerin semantik gelişmeleri sadece bu dillerin doğrudan temas içinde buldukları zaman tarihsel planında ilişkilerin sonucu değildir, aynı zamanda kendi hamuruyla yeni sözcükleri oluşturarak yabancı unsuru asimile etmek için yetenek ve imkanları ve standart Arnavutçanın ihtiyaçları arasında etkileşimin sonucudur.¹³

Daha önce de belirttiğimiz gibi Türkçe ve Arnavutça farklı morfolojik yapılara sahipler. Uzun bir zaman doğrudan temasları vardı. Dolayısıyla Türkçe unsurları Arnavutça sözcük oluşumu sistemine girebilmiştir. Arnavutça vurgulu bir fleksyon sayesinde yabancı unsurunu kendi yapısına işlemiştir ve kendi sözcük yapısında yeniden kullanmıştır.

Birinci kök/köküni Türkçe olan bileşik sözcüklerinde işlenen bir materyel belirlemektedir. Ortak olan 'ustalık' anlamıdır.¹⁴ Bu tür bileşik sözcüklerde Arnavutçanın **-(ë)s** formantı kullanılmaktadır.

Farklı morfolojik yapıları sayesinde Türkçe unsur Arnavutçaya kolay kolay girmemiştir ve onun yapısını etkilememiştir. Türkçe ve Arnavutça farklı dil yapılarına sahiptirler. Beş yüzyıldan fazla bir zaman içinde bu iki dil dolaysız bir şekilde temas içinde olmuştur.

Birçok Türkçe unsuru Arnavutçanın sözcük yapımının dizgesine girmiştir. Arnavutça, son derece belirgin bir bükülme dizgesi sayesinde, yabancı unsuru kabul etme konusunda imkan ve yeteneğe sahiptir. Yabancı unsuru kendi sözcük yapımında yeniden kullanmıştır. Böylece yabancı unsuru kendi unsuru olarak görmüş ve kolay bir şekilde kullanmaya başlamıştır. Bu unsurlar Arnavutçanın yapısına serbestçe girmemiş ve onun tüm yapısını etkilememiştir. Örnek olarak bilgisayar sözcüğünü açıklayabiliriz. Bilgisayar kavramı İtalyancaya *computere* değil *computer* şeklinde girmiştir. Arnavutça ise yabancı unsuru hemen aldıktan sonra ve köken olarak kullanıldıktan sonra yeni türetilmiş sözcükler ortaya çıkmıştır. Ör. *kompjuterizoj*, *kompjuterizim*, *i kompjuterizuar*, *i pakompjuterizuar* vb. Bu örneklerde hem yabancı unsurları hem de Arnavutçanın unsurlarını görebiliriz.

Yabancı unsur Arnavutçada kendi unsur olmuş gibi kabul edildi ve yeniden kendi morfolojik yapısında kullanıldı. İkinci grubun örneklerinde ortak olan 'atribut' özelliğidir.¹⁵ Ör. *gojëters* (*gojë+ters*) vs.

Bilindiği gibi Türkçe sözcükleri kök ya da köken olarak başka sözcüklerin oluşturmalarında kullanılmıştır¹⁶ Ör. *bakër* sözcüğünden *i bakërt*, *bakërore* ya da *bakërishte* ve *bakërpunues* oluşturmuş.

¹³Samara, M. *Zhvillimet leksiko-semantike të turqizmeve në gjuhën shqipe*, në: "Studime Filologjike", nr. 1-4, Tiranë, 1995, f. 66.

¹⁴age, s. 66.

¹⁵age, s. 66.

Sonuç olarak kavramlaştırma türü Türkçede anlatım yollarını artıran bir bileşik sözcük oluşturma türüdür. Türkçede çok kullanılır. Arnavutçada ise daha çok açıkladığımız bileşik sözcük yapıları görülür.

¹⁶age, s. 66.